

Miquel de Moragas i Miquel Botella, Editors

1992

Barcelona: l'herència dels Jocs

2002

*Centre d'Estudis Olímpics – UAB
Ajuntament de Barcelona
Editorial Planeta*

Els continguts d'aquest llibre no podran ser reproduïts,
ni totalment ni parcialment, sense el previ consentiment
per escrit dels editors.

© Dels articles: els seus autors

© De l'edició:

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport - UAB
Editorial Planeta, S. A.
Ajuntament de Barcelona

Editors: Miquel de Moragas i Miquel Botella
Coordinació editorial: Anna Belén Moreno i Miquel Gómez
Traducció i correcció: Oriol Gibert

Disseny de la coberta: Josep M.ª Trias (Quod)

Edició especial 10è aniversari dels Jocs Olímpics
Barcelona 1992: juliol 2002

Dipòsit legal: B-35932-02
Preimpresió: Víctor Igual, S. L.
Impressió i enquadernació: Imatge de l'Ajuntament
de Barcelona i Reprodisseny
Imprès a Espanya - Printed in Spain

Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport
Universitat Autònoma de Barcelona
Edifici N. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
blues.uab.es/olympic.studies

Imatge i Producció Editorial
Ajuntament de Barcelona
www.bcn.es/publicacions

Miquel de Moragas
i Miquel Botella, Editors
***Barcelona: l'herència
dels Jocs (1992-2002)***

El llegat esportiu dels Jocs

L'ús de les instal·lacions olímpiques

Xavier Segura, Àndor Serra, Ramon Pallejà 183

L'esport i la pràctica de l'activitat física a la ciutat de Barcelona després de 1992

Albert Batlle, Martí Niubò 197

L'alt rendiment esportiu

Josep Escoda 219

Els Jocs Paralímpics Barcelona'92

Els Jocs Paralímpics i la integració social

Fernand Landry 227

Els impactes econòmics i socials

Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics de Barcelona, 1986-2004

Ferran Brunet 245

Turisme: els impactes dels Jocs i de la seva imatge sobre el turisme

Pere Duran 275

Els Jocs de la ciutat

Lluís Millet 295

La Vila Olímpica, deu anys després

Jordi Carbonell 309

Les claus de l'èxit, deu anys després: la tecnologia en els Jocs Olímpics

Ferran Pastor 321

Recerca, documentació i bibliografia sobre Barcelona'92

Berta Cerezuela 343

Índex

Preàmbul

Joan Antoni Samaranch, Pasqual Maragall i Josep Miquel Abad conversen deu anys després sobre el llegat del Jocs de 1992	5
--	---

Introducció

Barcelona'92 en perspectiva Miquel de Moragas / Miquel Botella	19
---	----

El model dels Jocs

Josep Miquel Abad valora els Jocs Entrevista amb els editors	25
Les claus de l'èxit dels Jocs Miquel Botella	37
El model organitzatiu dels Jocs després de Barcelona'92 Gilbert Felli	65
Barcelona'92 i la seva influència internacional Enric Truñó	77
Els jocs polítics: actors i estratègies entorn dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992 Joan Botella	105
Comunicació a Barcelona'92: l'herència dels símbols Miquel de Moragas	119
Voluntaris'92. Deu anys després Andreu Clapés	145
El Fòrum Universal de les Cultures, la darrera herència dels Jocs Miquel Botella	165

Els jocs polítics: actors i estratègies entorn dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992¹

Joan Botella

Catedràtic de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Conseller del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC)

Un esdeveniment del volum i de l'impacte dels Jocs Olímpics no pot considerar-se un fet políticament irrellevant. El cas més dramàtic d'aquesta volguda rellevància política es pot buscar en el passat, en els Jocs de Berlín'36, concebuts pels jerarques nazis com l'oportunitat de mostrar al món com el nazisme havia permès a Alemanya superar la crisi que va seguir la Primera Guerra Mundial (alhora que les suposades virtuts esportives de la raça ària). Però més recentment l'àmbit polític de referència prioritària era, generalment, la política internacional. Els moments de tensió de la guerra freda conduïen a presències o absències intermitents dels Estats Units i la Unió Soviètica (així, els americans no van assistir als Jocs de Moscou'80, mentre que els russos els van retornar la moneda boicotejant els Jocs de Los Angeles'84). D'altra banda, els dramàtics esdeveniments de protesta estudiantil abans de la inauguració dels Jocs de Mèxic'68, o l'atemptat antiisraelià als Jocs de Munic'72 han donat, de vegades, un to tràgic a aquesta politització.

Però també poden tenir impactes en termes de política interior en el si del país organitzador. Els Jocs impliquen renovació, obres públiques, canvi urbà, en definitiva. Per tant, és fàcilment imaginable que es mani-

1. Aquest text es basa en una presentació feta en el simposi «Impactes dels Jocs Olímpics», dirigit per Miquel de Moragas, en el si dels cursos de la Universitat Internacional Menéndez y Pelayo (Barcelona, juliol de 1993). Pel seu origen, hem reduït al mínim les notes, citacions, etc. L'autor vol agrair als participants en el curs els comentaris efectuats.

festin impactes polítics a mitjà o llarg termini: els processos de canvi urbà en la ciutat organitzadora poden produir, accentuar o retardar determinades tendències de canvi social, i seria impossible que aquests canvis socials no tinguessin transcendència política. Amb la perspectiva dels deu anys transcorreguts, ja es pot observar l'impacte a escala «micro» de la transformació i creació de la Vila Olímpica a la ciutat de Barcelona: la composició social del barri, la geografia de l'entreteniment nocturn a la ciutat o l'assistència dels barcelonins a les platges es plantegen avui en termes completament diferents, a conseqüència de les transformacions urbanes catalitzades per la convocatòria olímpica.

Però seria interessant examinar si en el curt termini també es produeixen impactes polítics significatius. Els costos econòmics de la preparació d'uns Jocs, la implicació de les diverses administracions públiques en el projecte, la forma de relació entre aquestes i el sector privat o la importància dels elements simbòlics en l'àmbit esportiu fan que el gran esdeveniment olímpic sigui també, alhora, una oportunitat i, potencialment, un terreny d'enfrontament entre les diverses forces polítiques.

Els Jocs Olímpics de Barcelona'92 constitueixen un esdeveniment particularment adequat per a examinar aquests fenòmens. En efecte, quatre tipus de circumstàncies específiques feien que, potencialment, el seu impacte polític pogués ser alt.

En primer lloc, la preparació i organització dels Jocs està conduïda de manera directa des de les *institucions públiques*; a diferència de Los Angeles'84, per exemple, on es va optar per un model essencialment privat. Això facilitava certes iniciatives (per exemple, la promoció d'una xarxa de voluntaris olímpics), però alhora transformava la preparació dels Jocs en un afer d'interès públic, sotmès a escrutini i debat general.

En segon lloc, en la seva organització s'impliquen *totes les administracions públiques*. A diferència d'altres convocatòries on el paper de la ciutat organitzadora era gairebé excloent, el cas de Barcelona s'apropa més aviat als precedents de Munic, Montreal o (encara que en condicions molt diverses) Seül, amb una forta implicació tant del govern central com del govern de la Generalitat de Catalunya, com, naturalment, del mateix

govern local de la ciutat organitzadora.² Per tant, els problemes de coordinació interadministrativa, d'autonomia dels diversos actors institucionals o de les aportacions econòmiques d'uns i altres adquirien preeminència i visibilitat.

En tercer lloc, la preparació dels Jocs es produeix en un marc de forta *competitivitat política*. Des de la designació de Barcelona com a ciutat organitzadora fins a la realització dels Jocs tenen lloc unes eleccions generals (1989), dues eleccions locals (1987 i 1991) i dues eleccions autonòmiques (1988 i 1992); en tot el període 1986-1992, només un any (1990) no registra cap consulta electoral. Aquesta competitivitat és més intensa en el cas de Catalunya que en la resta d'Espanya: si en altres zones de l'estat (i, destacadament, en el cas d'Andalusia, que ens servirà en part per prendre l'Exposició Universal de Sevilla com a contrast del cas de Barcelona) es registra una completa hegemonia electoral i institucional socialista, això és menys cert a Catalunya, on el govern autonòmic és en mans d'una coalició de centredreta, CiU, que augmentarà el seu predomini electoral al llarg d'aquest període i que competeix amb l'alcaldia socialista (PSC) de Barcelona (i també en el conjunt del sistema municipal i provincial implicat en els Jocs) i amb el govern central, a mans del PSOE.

Finalment, la *problemàtica lingüística i cultural* específica de Catalunya trobarà un camp d'expressió potencialment conflictiu en un esdeveniment tan ric en elements simbòlics com uns Jocs Olímpics; densitat simbòlica que es veu encara potenciada per l'enorme rellevància de la transmissió televisiva mundial. Potencial conflictivitat lingüísticocultural i percepció dels Jocs com a «oportunitat» de llançament interna-

2. Com se sap, els Jocs no es van limitar a la ciutat de Barcelona: fins a una vintena d'altres ciutats van tenir la condició de subseus olímpiques, amb inversions en alguns casos molt importants. La Diputació de Barcelona va tenir un paper de primera importància en la preparació i coordinació de la xarxa de subseus i en el finançament de moltes de les instal·lacions corresponents. Tanmateix, el paper de lideratge desenvolupat per l'Ajuntament de Barcelona, el fet que el seu alcalde fos alhora el president del Comitè Organitzador (COOB) i la similitud política, en termes de partit, entre el govern de la ciutat de Barcelona, el de la diputació provincial i el de moltes de les subseus, autoritzen a considerar només, en el nostre context, el paper de l'Ajuntament. Això no vol subvalorar la importància d'aquestes altres institucions ni minimitzar la rellevància d'alguns conflictes concrets que es van produir en algun cas.

cional s'alimentaran recíprocament i seran una dimensió de conflicte que s'expressarà fins a l'últim moment. Però si aquesta era la visió des de Catalunya, també cal tenir present que l'any 1992 era l'any de celebració del V centenari de la descoberta d'Amèrica i de l'inici de la colonització, fet que generava un potent marc de significació simbòlicocultural diferent, com a mínim, de la mera idea dels Jocs com a plataforma d'expressió de la identitat catalana.

Al costat d'aquesta multiplicitat de terrenys tenim, simultàniament, una diversitat d'actors institucionals implicats en la preparació del Jocs Olímpics, que sintetitzarem en tres: l'Ajuntament de Barcelona, el Govern de la Generalitat i el govern central.³ Alhora, cadascun d'aquests actors institucionals opera com a líder d'un conjunt d'actors (partits polítics, grups d'opinió, mitjans de comunicació, etc.) més ampli; de tal manera que, per exemple, la referència al govern central s'ha d'entendre també referida al PSOE en el seu conjunt, mentre que la referència al Govern de la Generalitat és aplicable també a organitzacions diverses com CiU, la Joventut Nacionalista de Catalunya o, de manera més puntual, entitats com Òmnium Cultural, la Crida o el moviment de reivindicació d'un Comitè Olímpic Català.

Els tres actors institucionals que considerem (i que, repeteixo, poden ser vistos també com a líders i portaveus d'un conjunt de moviments polítics i socials) interactuen en els diversos terrenys definits per les quatre dimensions esmentades més amunt. Però aquestes interaccions, aquest joc d'aliances i contraposicions, generen una situació molt complexa, que no pot reduir-se simplement a un «estar a favor» o «a la contra».

Intentarem acotar-ho d'una manera més precisa. En definitiva, i més

3. En aquest sentit, discrepem de l'estudi de García Ferrando (García Ferrando, 2001), que és, però, molt paral·lel al nostre. Per García Ferrando, la problemàtica políticocultural dels Jocs és un joc binari entre dues lògiques: nacionalisme català i lògica general espanyola. La incorporació del paper de l'Ajuntament de Barcelona és necessària, ja que la seva lògica no es pot reduir a cap de les altres dues: és la qüestió clàssica (però sovint mal interpretada o desconeguda) de l'existència d'una estratègia catalanista característica entre l'esquerra catalana, diferenciada tant dels grups nacionalistes catalans com dels grups polítics espanyols (encara que siguin grups que tenen una equivalència política i organitzativa, com en el cas dels socialistes).

enllà de la retòrica i dels discursos, què es proposaven els diversos actors contemplats? Quins eren els objectius que es volien obtenir? Em permetré examinar quins eren aquests objectius, introduint una distinció que espero que es justificarà en la resta de l'exposició: aquests objectius eren tant d'ordre *substantiu* (resultats a aconseguir), com d'ordre *procedimental* (implicació en l'organització, formes de participació en el procés decisonal).

Pel govern central, els Jocs Olímpics de Barcelona eren una peça dins del conjunt del «projecte 1992». No només es tractava de la coincidència amb l'Exposició Universal de Sevilla i amb la capitalitat cultural europea de Madrid, sinó que, de manera més àmplia, la voluntat explícita del govern central era mostrar al món com la societat espanyola s'havia modernitzat, s'havia transformat i aspirava a tenir un paper de primer ordre en el si de la Comunitat Europea. L'entrada en vigor del mercat únic europeu, la inauguració d'una línia fèrria d'alta velocitat o l'èxit d'aquelles tres convocatòries havien de permetre (malgrat que es tractés de realitats completament heterogènies) la potenciació d'una nova imatge internacional d'Espanya, com a societat desenvolupada, lliure i competitiva.

Com és lògic, atesa aquesta perspectiva global, el govern central aspirava a coordinar i supervisar el conjunt d'esdeveniments. Més encara: l'elevadíssim cost d'aquest conjunt de projectes requeria una actitud de vigilància i de presència que assegurés tant l'adequació financera com la transmissió homogènia de la imatge que es volia projectar. Per tant, des del punt de vista procedimental, l'objectiu del govern central era assegurar-se el control global del procés (entenent per control, repeteixo, no tant una direcció directa i minuciosa com un paper clau en el finançament i una posició que li permetés coordinar i supervisar el conjunt d'esdeveniments, per assegurar una certa coherència).

Pel Govern de la Generalitat i, més àmpliament, pels diversos cercles nacionalistes de Catalunya, els Jocs Olímpics eren vistos simultàniament com una oportunitat i com un perill. Oportunitat, en el sentit de les possibilitats de llançament internacional que permetia; perill, ja que la identitat catalana podia quedar dissolta dins del conjunt del «projecte 1992», que per les seves característiques globals espanyoles i per la

seva vocació internacional podien representar un factor de pèrdua d'importància dels elements específics catalans. Si, a més, tenim en compte els elements de competició entre partits a què abans ens referíem, es pot comprendre com la voluntat de la Generalitat de catalanitzar els Jocs no representava només una voluntat de tipus cultural, sinó també un element diferenciador, que havia de permetre emergir del conjunt del «projecte 1992» i donar-li una presència pròpia.

Aquesta voluntat política requeria, des del punt de vista operatiu, ser present de manera activa tant en el finançament com en la maquinària de la preparació i organització dels Jocs. Conjurant el risc d'una possible laminació entre el rol preponderant que la Carta Olímpica atorga a la ciutat organitzadora i la voluntat globalitzadora del govern central, la Generalitat fixava el seu interès procedimental en la participació en el mecanisme de preparació i organització dels Jocs. (Anotem que això també permet una perspectiva enormement conflictiva: l'única forma de «catalanitzar» els Jocs era mitjançant la participació dels nacionalistes catalans en la seva organització, amb la qual cosa s'excloïen, per tant, els catalans no nacionalistes.)

Per l'Ajuntament de Barcelona, la situació es plantejava en termes diferents. De manera explícita, tant l'Ajuntament com els organitzadors dels Jocs declaraven que la convocatòria olímpica tenia un caràcter en bona mesura instrumental, encaminat a llançar internacionalment la imatge de la ciutat i a procedir a un conjunt d'obres públiques i de transformacions urbanístiques que permetessin «acabar la ciutat». D'una banda, situar la ciutat en un circuit internacional, que li permetés acollir empreses i activitats de primer ordre, com a resposta als canvis experimentats en els darrers quinze anys (procés de desindustrialització, retrocés demogràfic, etc.), que amenaçaven la ciutat amb (en paraules del mateix alcalde) una situació de «marsellització». En segon lloc, construir o millorar un conjunt d'infraestructures que permetessin resoldre els dèficits tradicionals de la ciutat, completant-ne la urbanització tot i respectant (almenys relativament) la identitat tradicional de la ciutat i dels seus barris.

Però aquesta perspectiva, fortament urbana i no merament esportiva, requeria desenvolupar un paper de primer ordre en el procés de pre-

paració dels Jocs. Les decisions sobre infraestructures, sobre mecanismes de finançament o sobre la gestió urbana havien de ser preses pel mateix govern local, implicant-hi els altres actors però sense deixar-se arrossegat per les seves lògiques de comportament. En altres paraules, l'objectiu procedimental de l'Ajuntament era assegurar-se, si no un paper de lideratge, almenys una forta autonomia en tot el procés, davant del risc d'aparèixer com un actor subaltern i tutelat (a diferència, doncs, del paper de l'Ajuntament de Sevilla en la preparació de l'Exposició Universal).⁴

D'una manera molt sintètica, la Taula 1 resumeix aquesta anàlisi sobre els objectius, tant substantius com procedimentals, que perseguien els diversos actors institucionals.

Taula 1
BARCELONA'92: ELS OBJECTIUS DELS DIVERSOS ACTORS INSTITUCIONALS

Actors	Objectius	
	<i>Substantius</i>	<i>Procedimentals</i>
Govern central	«1992»	Control
Govern de la Generalitat	Catalanització dels Jocs	Participació
Ajuntament de Barcelona	Canvi urbà	Autonomia

Font: Elaboració pròpia.

Què succeïa quan aquestes diverses estratègies entraven en contacte? Com interactuaven recíprocament? Aquest element és clau per a poder llegir en termes d'èxit/fracàs els resultats dels Jocs per als diversos actors.

Cal dir que aquest contrastament no és senzill, ja que des del mateix moment de la designació dels Jocs la seva preparació va estar envoltada d'una multitud de conflictes i de polèmiques, al llarg dels quals les posicions de cadascuna de les parts anaven experimentant canvis, que no eren necessàriament coherents. D'altra banda, la multiplicitat dels temes de conflicte pertorba parcialment la «visibilitat» de les posicions respec-

4. Com demostra l'estudi sobre Sevilla realitzat per G. Roulland. Vegeu Roulland, 1991.

tives. Però podem intentar un exercici de reconstrucció del bosc sense deixar-nos obstaculitzar pels arbres. Podem abordar la qüestió en els termes següents: quina era l'actitud de cada administració (i, per extensió, de la constel·lació de forces polítiques i socials que cadascuna expressava) davant dels objectius de les altres?

Pel govern central, el conjunt de les operacions de l'any 1992 era l'element clau. Però pel seu propi rol global de coordinació i supervisió de tots els projectes, podia preferir una posició de no contraposar-se als objectius dels altres actors. Així, malgrat el to extremat amb què sovint es plantejaven les reclamacions de catalanització dels Jocs, el govern va adoptar de manera bastant sistemàtica una posició de reducció del conflicte, *underplaying* notablement les seves posicions, encara que fos visible en ocasions una certa incomoditat (cal pensar en temes com la polèmica entorn de la mascota olímpica, el celebèrrim *Cobi*; l'escàndol de la inauguració de l'Estadi Olímpic en ocasió dels Mundials d'Atletisme del setembre de 1989, o la llarguíssima polèmica sobre l'ús del català o la presència de la bandera de Catalunya en les cerimònies olímpiques). En la mateixa línia (tot i que amb un entusiasme major i amb una participació financera de primer ordre) el govern es va mostrar comprensiu amb les aspiracions de l'Ajuntament, tant des del punt de vista substantiu com procedimental, tot acceptant les aspiracions de l'alcalde de presidir el Comitè Organitzador o nomenant com a màxim responsable de la participació governamental en el finançament un economista, vell amic i company de facultat de l'alcalde, el senyor Santiago Roldán.

Si la Generalitat posava el seu èmfasi fonamental en l'element *catalanització* dels Jocs, això no volia dir necessàriament una acceptació entusiasta del «projecte 1992»; més aviat al contrari: fins a l'últim moment es van prodigar preses de posició alertant sobre els perills d'espanyolitza-ció que la convocatòria olímpica podia tenir i el risc de dissolució de la presència de Catalunya com a realitat diferenciada. Menys negativa, en canvi, era la percepció del projecte de canvi urbà; la Generalitat es va implicar a fons en alguns dels elements del procés urbà, tot i que amb fortes discrepàncies puntuals (sobre qüestions de finançament, llicències urbanístiques, pla d'hotels, etc.).

Per l'Ajuntament, la inserció dels Jocs en el conjunt de les operacions del 1992 era una qüestió clau. En comptes d'una visió en termes de competència amb els esdeveniments que tenien lloc a Madrid o Sevilla, l'Ajuntament va optar per situar-se en primera línia, calculant (probablement amb encert) que un èxit global potenciarà un èxit barceloní i que, possiblement, els Jocs Olímpics serien, d'entre els tres esdeveniments, els que donarien millors resultats. En el discurs de cloenda dels Jocs, l'alcalde de la ciutat va afirmar que «Espanya és Barcelona» (i no a l'inrevés, com semblaria exigible des d'un punt de vista lògic): res no il·lustra millor aquesta voluntat de situar-se al cor del «projecte 1992» que dir al món que allò que s'havia vist durant quinze dies a Barcelona (gran espectacle, festa popular permanent, rigor organitzatiu fins a l'últim detall) eren les característiques de la nova Espanya; i que, probablement, el lloc on s'havia vist millor era en els Jocs Olímpics barcelonins.

Més interessant pot resultar constatar com l'Ajuntament també participava, de manera activa, en el projecte de catalanitzar els Jocs. En això conflueixen dos elements d'ordre divers: primerament, l'amplíssima acceptació dels plantejaments catalanistes entre el conjunt de l'elit política catalana (element no sempre comprès a la resta d'Espanya, on sovint hi ha la tendència a interpretar el catalanisme en termes estrictament partidistes); però en segon lloc, aquesta posició permetia a l'Ajuntament desmarcar-se, encara que fos lleument, de les posicions del govern (atès que la identitat de partit podia fàcilment dissoldre les posicions dels socialistes catalans en les del conjunt del PSOE) i aproximar-se, o si més no reduir la conflictivitat potencial, a les posicions del Govern de la Generalitat.

En definitiva, tal com mostra la Taula 2, el conflicte era molt menor del que es podia preveure; l'elevada conflictivitat potencial va acabar per ser relativament reduïda i acotada a la persistent reticència de l'executiu de la Generalitat respecte a l'estratègia de globalitat que planejava sobre el conjunt dels plans de l'any 1992.

Taula 2
ACTITUD DELS ACTORS INSTITUCIONALS
DAVANT DELS DIVERSOS OBJECTIUS DELS JOCS DE BARCELONA⁹²

	«1992»	Catalanització	Canvi urbà
Govern central	+	=	=
Govern de la Generalitat	–	+	=
Ajuntament de Barcelona	+	+	+

Símbols utilitzats:

- + Significa una percepció positiva de l'objectiu en qüestió, tant si es tracta d'un objectiu centralment buscat per l'actor corresponent com de la seva adhesió a allò que és desitjat per un altre actor.
- = Denota una actitud de seguiment passiu, de simple tolerància respecte a algun objectiu buscat per un altre actor.
- Denota una actitud d'oposició a algun objectiu buscat per un altre dels actors implicats.

FONT: Elaboració pròpia.

El lector no hauria de treure la conclusió, però, que el procés de preparació i organització dels Jocs va ser un camí de roses. Es poden distingir dues grans etapes: una primera, entre 1986 i 1989, marcada essencialment pels debats i, fins i tot, per la confrontació entre els diversos actors, i en la qual és visible l'esforç de les diverses parts implicades per ubicar-se en el procés i per adquirir una posició de la major rellevància possible. D'aquí la importància que tenen els debats sobre l'organigrama olímpic, la discutida presidència del Comitè Organitzador per part de l'alcalde de la ciutat o el problema de com incorporar el sector privat als organismes decisionals.

Segurament, el canvi d'etapa va venir marcat per un fet concret: la inauguració, el mes de setembre de 1989, de l'emblemàtic Estadi Olímpic de Montjuïc, seu dels Campionats Mundials d'Atletisme. Sota una tempesta espectacular, es va demostrar que l'edifici, nina dels ulls de l'elit arquitectònica barcelonina, tenia goteres (per dir-ho discretament), i que existien nuclis organitzats i amb altes complicitats institucionals (vegeu, per exemple, les observacions contingudes a la biografia de Pujol escrita per un periodista, Antich, 1994) que podien organitzar una sono-

ra xiulada de protesta contra el monarca i contra la bandera espanyola. Els fets de la inauguració de l'Estadi, en altres paraules, van mostrar que els Jocs Olímpics podien sortir malament, tant des del punt de vista de l'organització com des del punt de vista polític.

La conseqüència va ser immediata. Si ja els Jocs Olímpics de Seül (visitats per una nodrida representació de l'entorn olímpic barceloní) havien impressionat per la demostració d'una forta coordinació entre les diverses administracions, els fets de la inauguració de l'Estadi van tenir un efecte visible sobre les posicions de les diverses administracions implicades en els Jocs de Barcelona. Ara bé: si en el context autoritari del règim coreà la coordinació era una dinàmica senzilla, derivada de la preeminència del govern central i de les seves capacitats repressives, aquests recursos no estaven disponibles en el nostre cas. Va caldre un esforç simultani de renúncia a estratègies de contraposició i de maximalisme per part dels tres «mons» que jugaven entorn de Barcelona'92, optant per desactivar el conflicte, no entrar en retrets recíprocs i, a més llarg termini, posar-se a treballar de manera activa per assegurar l'èxit dels Jocs. En altres paraules, es va desenvolupar la percepció que per assegurar l'èxit dels Jocs, havien de ser «els Jocs de tots» i que, per tant, cap força política ni cap administració havia de pretendre capitalitzar-los en exclusiva.⁵

Com que, per raons generals, la participació del govern central i del govern de la ciutat en l'organització dels Jocs eren dos elements obvis, això no volia dir altra cosa, en definitiva, que assegurar la implicació de la Generalitat i dels nacionalistes catalans en la convocatòria olímpica. Malgrat la multitud de senyals previs amenaçadors, ni la Crida ni ERC van desenvolupar cap acció contrària, ni la proposta de creació del Comitè Olímpic Català va tenir cap suport significatiu per part de la Genera-

5. Per posar-ho en termes de teoria dels jocs (que hem mantingut com a horitzó teòric del text, tot i que hem intentat evitar-ne la corresponent formalització), es pot dir que el fracàs de setembre de 1989 va fer palès als tres actors que corrien el risc de trobar-se en una situació de «dilema dels presoners», en què la persecució per cada actor del seu objectiu prioritari conduiria a un resultat de fracàs generalitzat; l'èxit només seria possible si cada actor optava per seguir la seva estratègia «de segona preferència», aquella que combinés objectius propis amb acceptació de (i implicació en) els objectius dels altres actors.

litat (fet que, posteriorment, va ser amargament anotat pels promotors de l'admissió de Catalunya al CIO). Anotem que les detencions d'elements suposadament violents de grups nacionalistes radicals poques setmanes abans dels Jocs, ordenades pel jutge Garzón, van despertar protestes però no van tenir conseqüències significatives en termes de reaccions polítiques, protestes públiques, etc. Només es pot registrar una breu però intensa campanya, conduïda per Òmnium Cultural, de protesta contra el grafisme de les banderoles amb l'escut de la ciutat que l'Ajuntament havia distribuït durant els dies previs als Jocs.

I això va tenir la seva projecció en l'opinió pública. Com van mostrar diverses enquestes d'opinió abans i després dels Jocs (com per exemple, l'estudi del CIS, citat per García Ferrando, 2001), es valorava la contribució financera i la projecció internacional del Govern de la Generalitat clarament per damunt del govern central, quan en el pla financer la relació entre les participacions de les diverses administracions era en sentit invers, en una proporció de 3 a 1. Així, en una enquesta realitzada entre habitants de Catalunya i publicada a *La Vanguardia* (19 de juliol de 1992), es mostrava que una tercera part dels enquestats (32,8 %) situava l'aportació de l'Ajuntament de Barcelona com la més important; un 15,4 % indicava la contribució de la Generalitat, i només un 6,7 % mencionava la contribució del govern central com la més important.

El mateix fenomen es manifestava quant a la valoració del paper que diverses personalitats espanyoles havien tingut en els Jocs. Si es vol, es pot considerar evident el paper atribuït al monarca, atesa la seva presència al llarg de tots els Jocs i la participació del mateix príncep d'Astúries dins de l'equip espanyol; de la mateixa manera, atribuir importància al paper del president del CIO, Joan Antoni Samaranch, pot ser considerat una obvietat. Però el fet que el president de la Generalitat aparegués més ben situat que el president del Govern o que el seu vicepresident i exalcalde de la ciutat, Narcís Serra, és una mostra de la percepció del paper relatiu desenvolupat per les diverses institucions. Una enquesta posterior als Jocs demanava als enquestats que valoressin entre 0 i 10 la participació de diverses personalitats espanyoles en la celebració dels Jocs. Els resultats eren els que presenta la Taula 3.

Taula 3

QUALIFICACIÓ DEL PAPER DE DIVERSES PERSONALITATS EN LA CELEBRACIÓ DELS JOCS OLÍMPICS (ENTRE UN MÍNIM DE 0 I UN MÀXIM DE 10)

Joan Carles I, rei d'Espanya	8,6
Pasqual Maragall (alcalde de Barcelona)	8,6
Joan Antoni Samaranch (president del CIO)	8,5
Jordi Pujol (president de la Generalitat)	7,3
Narcís Serra (vicepresident del Govern)	6,5
Felipe González (president del Govern)	5,6

FONT: Enquesta Opina per a *La Vanguardia* (11 d'agost de 1992) feta a una mostra de 800 persones residents a Catalunya.

En aquest sentit, crec que es pot compartir la conclusió a què arriba Hargreaves (Hargreaves, 2000:163): no hi va haver un guanyador clar entre els diferents protagonistes del conflicte sobre els Jocs, i el fet que tots haguessin guanyat alguna cosa va ser un dels factors principals de la solució satisfactòria del conflicte. Ara bé: en termes de la competició entre nacionalisme espanyol i nacionalisme català, Hargreaves conclou que els Jocs van reforçar la identitat catalana molt més que la identitat espanyola.

Però la moneda té una altra cara. Poques imatges tan simbòliques com la final de futbol, realitzada en un escenari tan connotat en termes catalanistes com l'estadi del Futbol Club Barcelona: la visió del Camp Nou ple a vessar de banderes espanyoles i presidit pel rei, contemplant com l'equip espanyol guanyava la medalla d'or, mostraven de manera contundent que els Jocs havien representat un canvi de terç enormement significatiu en la integració de Catalunya dins d'Espanya, sense abdicar en absolut de símbols d'identitat cultural i societària propis.

REFERÈNCIES UTILITZADES

- Antich, J. (1994): *El virrey*. Barcelona: Planeta.
- García Ferrando, M. (2001): «Identidad nacional y deporte: la paradoja olímpica en los Juegos de Barcelona 1992», DD.AA.: *Estructura y cam-*

bio social. Libro homenaje a Salustiano del Campo. Madrid: CIS, pàg. 885-904.

Hargreaves, J. (2000): *Freedom for Catalonia? Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*. Cambridge: Cambridge University Press.

Roulland, G. (1991): *L'Exposition Universelle de Séville (1992). Étude du système local de décision*. Bordeus (Les Cahiers du Cervl, núm. 1).